

საქართველოს ეკონომიკის ძირითადი გამოწვევები, პერსპექტივა და ზეგავლენის ზოგიერთი გამოვლინებაანი ევროპის „მწვანე შეთანხმების“ პირობებში

გიორგი ხარშილაძე

ეკონომიკის დოქტორი,

მოწვეული ლექტორი,

საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი სეუ

აბსტრაქტი

საქართველოს ეკონომიკის მოდერნიზაციის საკითხი საკმაოდ რთული და შეუქცევადი პროცესია. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში გარკვეული წარმატებით მიმდინარეობს ეკონომიკის სტრუქტურული ტრანსფორმაციის, სამართლებრივი თუ საბაზრო რეფორმები, ქვეყანა მაინც დგას მთელი რიგი გამოწვევების წინაშე.

ბოლო პერიოდში, წინა პლანზე წამოვიდა მწვანე ეკონომიკის, მწვანე ზრდის და ეკონომიკის ინკლუზიური განვითარების იდეა. მწვანე ეკონომიკა დაფუძნებულია ეკონომიკის მდგრად განვითარებასა და ეკონომიკას აფასებს მისი ბუნებრივი კაპიტალის მდგომარეობიდან გამომდინარე. საქართველო მდიდარია თავისი ბუნებრივი რესურსებით, მათ შორის ბიომრავალფეროვნებით, წყლისა და მინერალური რესურსებითა თუ ლანდშაფტური მრავალფეროვნებით. შესაბამისად, ქვეყანას გააჩნია დიდი პოტენციალი გრძელვადიან პერიოდში მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისთვის, განსაკუთრებით ისეთ დარგებში როგორიცაა ენერგეტიკა, სოფლის მეურნეობა, ტრანსპორტი, ტურიზმი და სატყეო მეურნეობა. GGND ანალიზის თანახმად, სწორედ ეს სექტორები არის იდენტიფიცირებული როგორც ყველაზე სწრაფი უკუგების მომცემი, როგორც ეკონომიკური ისე გარემოსადგენი თვალსაზრისით. ამის მიღწევის ერთ-ერთი მთავარი წინაპირობა კი სპეციფიკური პოლიტიკისა და საკანონმდებლო დოკუმენტების მომზადებაა, ხოლო შემდეგ მისი ჰარმონიზება ევროკავშირის კანონმდებლობასთან.

აღნიშნულ პროცესებს თან ერთვის ევროკავშირის მიერ ინიცირებული ახალი პოლიტიკა, რომელიც ცნობილია როგორც „ევროპის მწვანე შეთანხმების“ სახელით. აღნიშნული პოლიტიკა მიზნად ისახავს ევროპის კონტინენტი გახდეს კლიმატ-ნეიტრალური 2050 წლისთვის. იგი წარმოადგენს სრულიად ახლებურ ხედვას ახალი ევროპული წესრიგის ჩამოყალიბებაზე, რომელსაც შესაძლოა დიდი გავლენა ჰქონდეს მის სამეზობლო ურთიერთობებზე, მათ შორის საქართველოზე.

თუ რა ეკონომიკური ზეგავლენა ექნება ევროპის ახალ „მწვანე შეთანხმებას“ და საქართველოს ეკონომიკაზე დამოკიდებულია ქვეყნის ეკონომიკის ტრანსფორმაციის და ევროკავშირის ეკონომიკასთან თავსებადობის ხარისხზე. აქვე რამდენიმე მნიშვნელოვანი ფაქტორი უნდა

გამოიყოს: თუ რა გავლენას იქონიებს მწვანე შეთანხმება საქართველო-ევროკავშირის შემდგომ ურთიერთობებზე ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო ხელშეკრულების თვალსაზრისით. მეორე და კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი ფაქტორი არის თუ რა ზეგავლენას მოახდენს ევროპის „მწვანე შეთანხმება“ საქართველოს ეკონომიკაზე მწვანე ეკონომიკის ფორმირების კონტექსტში. სწორედ აღნიშნული პროცესები არის გაანალიზებული აღნიშნულ სტატიაში, დასახეულია გზები და შემუშავებულია შესაბამისი რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: ევროკავშირი, მწვანე შეთანხმება, მწვანე ეკონომიკა, მწვანე ზრდა.

შესავალი

მწვანე შეთანხმება წარმოადგენს ევროკავშირის გრძელვადიან სტრატეგიას, რომელიც მიზნად ისახვს ნახშირბადდამოკიდებულების შემცირებას პარიზის შეთანხმებით გათვალისწინებული პირობების შესაბამისად. უპირველესად იგი მოიაზრებს იმას, რომ ევროპა გახდეს პირველი ნახშირბადნეიტრალური კონტინენტი 2050 წლისთვის. ყოველივე ეს მიიღწევა შესაბამისი გადაწყვეტილებების, ხოლო შემდგომ ეტაპზე ამ გადაწყვეტილებების განხორციელებით გზით.

მწვანე ტრანსფორმაციაზე ლაპარაკი გასული საუკუნის 70-იან წლებში დაიწყო, როდესაც რომის კლუბმა პირველმა განაცხადა რესურსების ამოწურვის შესახებ, რაც ხელს უშლიდა მოსახლეობის მზარდი რაოდენობის მატება და, შესაბამისად, მოთხოვნილობების დამკაყოფილების გაზრდილი რაოდენობა. ამ პრინციპებმა ასახვა ჰპოვა ბრუტლანდის ანგარიშში,¹ ხოლო შემდეგ რიოს სამ კონვენციაში, კლიმატის ცვლილებების ჩარჩო კონვენციასა, ხოლო მოგვიანებით მდგრადი განვითარების მიზნებში.

ზემოთაღნიშნული საკანონმდებლო პაკეტების გარდა, იყო ცალკეული ტიპის მიდგომები, რომელიც ასახულია პარიზის კლიმატის ცვლილების ჩარჩოკონვენციასა თუ პოლიტიკურ დოკუმენტაციაში. პარიზშივე მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება რომ მომზადებულიყო სპეციალური ანგარიში, სახელწოდებით IPCC-1.5 Special Report, რომელშიც უნდა ასახულიყო ტემპერატურის 1,5 გრადუსიანი მატება მსოფლიოს ყველა რეგიონში და ქვეყნებს თუ რა ძალისხმევა დასჭირდებოდა ტემპერატურის ამ ნიშნულზე შესანარჩუნებლად². ამავე პერიოდს განეკუთვნება აშშ-სა და ევროკავშირში დაწყებული აქტიური საუბარი მწვანე შეთანხმებაზე, რომელიც მიუხედავად ცალკეული ტიპის განსხვავებისა მოიცავს საერთო საკითხებსა თუ მიზნებს და მოიცავს სისტემურ ტრანსფორმაციის ისეთ მიმართულებებს, როგორიცაა გარემოსდაცვითი, ფისკალური და მრეწველობის საკითხები.³

2019 წლის დეკემბერში ევროკავშირის მიერ მიღებულ იქნა ახალი სამოქმედო გეგმა (COM/2019/640 final), რომელიც ფართო საზოგადოებისთვის ცნობილი არის როგორც ევროკავშირის „მწვანე შეთანხმება“. იგი წარმოადგენს მდგრადი ეკონომიკური განვითარების ახალ მიმართულებას, სრულიად ახალ სტატეგიას, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ევროკავშირის კლიმატნეიტრალურობა 2050 წლისთვის. ევროპის მწვანე შეთანხმება

¹ World Commission on Environment and Development, “Our Common Future.” 1989.

² მიქაძე, ე., „ევროპის მწვანე შეთანხმება და მისი მნიშვნელობა საქართველოსთვის“ თბ.2021.

<https://ge.boell.org/ka/2021/02/18/evropis-mcvane-shetankhmeba-da-misi-mnishvneloba-sakartvelostvis> [უ.გ. 10.02.2022].

³ European Commission – “The European Green Deal”.

წარმოადგენს ევროკავშირის განუყოფელ სტრატეგიას გარკვეული მიზნების განსახორციელებლად, და არის გაეროს 2030 წლის დღის წესრიგისა და მდგრადი განვითარების განუყოფელი ნაწილი. ამავდროულად იგი წარმოადგენს პარიზის შეთანხმების მოთხოვნათა შესრულების ქმედით ინსტრუმენტს.

მდგრადი განვითარება თავის მხრივ წარმოადგენს ეკონომიკის განვითარების ისეთ სისტემას, რომელიც გულისხმობს საზოგადოების ეკონომიკური განვითარებისა და გარემოს დაცვის ინტერესების გათვალისწინებით უზრუნველყოფილ იქნას მოსახლეობის კეთილდღეობა, ცხოვრების დონის ზრდა და მომავალი თაობების უფლებას ისარგებლონ შექცევადი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ცვლილებისაგან მაქსიმალურად დაცული ბუნებრივი რესურსით და გარემოთი მოკლე, საშუალოვადიან და გრძელვადიან პერიოდში. ამავდროულად გასათვალისწინებელია მდგრადი განვითარების პირობებში იმგვარი გარემოს ფორმირება, რომელიც განაპირობებს ეკონომიკის განვითარებას, რომელში გარემოს დაცვის საკითხები მაქსიმალურად იქნება გათვალისწინებული.

მწვანე შეთანხმების შესახებ ევროკავშირის მიერ გამოქვეყნებულ დოკუმენტაციაში ნათქვამია, რომ აღნიშნული მიზნები ვერ მიიღწევა მხოლოდ ევროკავშირის ძალისხმევით შედეგად. იგი წარმოადგენს გლობალურ შეთანხმებას, ხოლო მასში ჩართულნი უნდა იყვნენ არა მხოლოდ ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოები, არამედ მისი პარტნიორებიც. აღნიშნული უპირველესად საქართველოსაც ეხება, როგორც ევროკავშირის უახლოეს პარტნიორ ქვეყანას და ევროპული სამეზობლო პოლიტიკის აღმოსავლეთ პარტნიორობით ფორმატით დაკავშირებულ სახელმწიფოს. ამავდროულად, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ევროკავშირმა და საქართველომ ხელი მოაწერეს ასოცირების ხელშეკრულებას, რომელიც გულისხმობს ქართული კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოებას. უნდა აღინიშნოს კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი გარემოება, მწვანე შეთანხმებამ მოითხოვა მთელი რიგი ცვლილებების შეტანა ევროკავშირის კანონმდებლობას, რომელიც გულისხმობს როგორც ახალი საკანონმდებლო აქტების მიღებას, ისე ცვლილებებს უკვე არსებულ, მიღებულ აქტებში.

თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ აღნიშნული საკანონმდებლო აქტების დიდი ნაწილი ასახულია ასოცირების ხელშეკრულებაში, საქართველო, როგორც ევროკავშირის პარტნიორი სახელმწიფო ვალდებულია ჩაერთოს აღნიშნული შეთანხმების განხორციელებაში. კერძოდ, ასოცირების ხელშეკრულების 301 პარაგრაფის მიხედვით: „მხარეები განავითარებენ და განამტკიცებენ თანამშრომლობას გარემოს დაცვის საკითხებზე, რითიც წვლილს შეიტანენ მდგრადი განვითარებისა და მწვანე ეკონომიკის გრძელვადიანი მიზნების განხორციელებაში. გარემოს გაძლიერებული დაცვა სარგებელს მოუტანს საქართველოსა და ევროკავშირის მოქალაქეებსა და ბიზნეს სექტორს, საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის გაუმჯობესების, ბუნებრივი რესურსების შენარჩუნების, ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი ეფექტიანობის გაზრდის გზით, ასევე, თანამედროვე, სუფთა ტექნოლოგიების გამოყენების მეშვეობით, რაც ხელს შეუწყობს წარმოების ეკოლოგიურად მდგრადი მოდელების ჩამოყალიბებას. თანამშრომლობა წარიმართება მხარეთა ინტერესების გათვალისწინებით, თანასწორობისა და

ორმხრივი სარგებლიანობის ისევე, როგორც გარემოს დაცვის სფეროში მხარეებს შორის არსებული ურთიერთდამოკიდებულებისა და მრავალმხრივი შეთანხმებების გათვალისწინებით.” ამ პრინციპების აუცილებლობა კიდევ უფრო ნათელია იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველო 2024 წლისთვის აპირებს ოფიციალური განაცხადი გააკეთოს ევროკავშირში გაწევრიანებაზე.

1. ეკონომიკის გამწვანების თანამედროვე ასპექტები და ევროპის მწვანე შეთანხმება

თანამედროვე ეტაპზე, კვლევების დიდ ნაწილში გამოთქმულია მოსაზრება წარმოების მოხმარების არამდგრადობის შესახებ, რაც გამოიხატება ფაქტიდან, რომ თუ მოსახლეობის ერთი და იგივე რაოდენობა მოიხმარს რესურსების იგივე რაოდენობას, მაშინ მოთხოვნა რესურსზე 4-ჯერ გადააჭარბებს დედამიწის საერთო შესაძლებლობებს. შესაბამისად, უკვე დადგა დრო განხორციელდეს გარკვეული ტიპის ცვლილებები რესურსების სტრუქტურაში, წინააღმდეგ შემთხვევაში გამწვავდება ბრძოლა რესურსებისთვის. რესურსების არამდგრადობის შედეგს უნდა მივაკუთვნოთ მთელი რიგი ეკოლოგიური რისკების ზრდა, დაწყებული გლობალური რისკებიდან, დამთავრებული ადგილობრივით. სწორედ ამ კონტექსტში საკმაოდ დიდი როლის თამაში შეუძლია ეკონომიკის გამწვანების თუ მწვანე ბიზნესის ფორმირების შესაძლებლობებს.

“მწვანე ეკონომიკა” საკმაოდ ფართო კონცეფციაა. იგი გულისხმობს ეკონომიკაში მწვანე პრინციპების დანერგვით უზრუნველყოფილ იქნას ეკონომიკის მდგრადი განვითარება, შედეგად ვიღებთ გაუმჯობესებულ კეთილდღეობას, სოციალური თანასწორობის მაღალ ხარისხს, შემცირებულ გარემოსდაცვით და ეკოლოგიურ რისკებს. მწვანე ეკონომიკა მიჩნეული არის ეკონოსისტემების ფორმირების მთავარ ძალად. თუ ჩვენ დავეყრდნობით კლასიკურ ეკონომიკურ ჰიპოტეზას, მწვანე ეკონომიკა მიჩნეული არ არის ეკონომიკის ცალკე, დამოუკიდებელი მიმართულებას. მას როგორც მეცნიერების დარგს ისე განიხილავენ. კერძოდ, ტრადიციული შეხედულების ნაწილად მიიჩნევა, რომ მიწა როგორც წარმოების ერთ-ერთი ნაწილი მოიცავს ბუნებრივ კაპიტალს, რომელიც დაკავშირებულია წარმოების მეორე ფაქტორთან - შრომასთან.

მწვანე ეკონომიკა ცდილობს მოძებნოს ოქროს შუალედი, პოზიტიური ეკონომიკური გადაწყვეტილება, ალტერნატივა, რადგან იგი ერთმანეთისგან არ მიჯნავს სახელმწიფო და კერძო სექტორს. მწვანე ეკონომიკის პირობებში მთავარი რეგულატორის როლს საზოგადოება თამაშობს. თანამედროვე გაგებით, მწვანე ეკონომიკა უფრო მეტადაა ბაზარზე ორიენტირებული, ვიდრე აქამდე არსებული მოდელები, რადგან გარემოსდაცვითი და სოციალური საკითხების უგულვებელყოფით მივდივართ არასწორ გადაწყვეტილებამდე, ბიზნეს სუბიექტების მიერ არამართლზომიერად გამოყენებულ ბუნებრივ რესურსებზე და საბოლოოდ ისეთი ტიპის კრიზისულ პერიოდამდე, როგორიც იყო 1978, 1996 და 2008 წლების გლობალური ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისებამდე⁴.

არსებობს ორი ძირითადი წინაპირობა იმისა, თუ როგორ უნდა მოხდეს მწვანე ეკონომიკის ფორმირება. უპირველეს ყოვლისა ეს შეეხება წარმოების ცვლილებას, რაც გამოიხატება

⁴ მწვანე ალტერნატივა - „მწვანე პოლიტიკა და გარემოს დაცვა“ თბ. 2013წ. გვ. 41.

წარმოების პროცესის ცვლილებაში, ძირითადად ენერგო და რესურსების ეფექტიანი მოხმარების დანერგვაში. ცვლილებები ასევე უნდა შეეხოს გარემოსდაცვითი პროდუქტების და მომსახურების გაზრდით და მოხმარების შემცირებით. ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანია მწვანე ბიზნესის შესაძლებლობები. ზოგადად, ნებისმიერი ბიზნესის ამოცანა მოგებაზე ორიენტირებული საქონლისა თუ მომსახურების წარმოებაა. თუმცა, განსხვავება ჩვეულებრივი ბიზნესის და მწვანე ბიზნესის მოგების მაქსიმიზაციას შორის არის ის, რომ მწვანე ბიზნესი ორიენტირებულია შედარებით გრძელვადიანი მოგების მაქსიმიზაციაზე. ამისთვის იგი იყენებს იმ თანამედროვე ცოდნას, ინფორმაციას და დაგეგმვის საშუალებებს, რაც მათ გააჩნიათ ჩვეულებრივ ბიზნეს სუბიექტებთან შედარებით. შედეგად, მწვანე ეკონომიკის წარმოებაში ჩართული კომპანიები უფრო კონკურენტუნარიანები არიან.

უკანასკნელი ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისის ფონზე გაეროს მხრიდან შემუშავდა ახალი გლობალური მწვანე შეთანხმების კონცეფცია, რომელსაც მსოფლიოში არსებული პრობლემებისთვის უნდა ეპასუხა. აღნიშნული პოლიტიკა სამ ძირითად ამოცანაზე იყო ორიენტირებული: მსოფლიო ეკონომიკის აღდგენის საქმეში წვლილის შეტანისა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის საქმეში, ეკონომიკის ინკლუზიური მდგრადი განვითარების მიზნების მიღწევას 2015 წლისთვის და ნახშირბადზე დამოკიდებულების და ეკოსისტემების დეგრადაციის რისკების შემცირებას⁵. მომდევნო, 2009 წელს ეუთოს ქვეყნების მიერ მიღებული იქნა მწვანე ზრდის სტრატეგია⁶ მწვანე ეკონომიკის ქვაკუთხედს ეყრდნობა – დაბალემისიური განვითარებას, ნარჩენების და ბუნებრივი რესურსების არაეფექტური გამოყენების მინიმიზაციას, ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებას, მდგრადი და უფრო სუფთა ენერგო-წყაროების ათვისება.

საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების და სახელმწიფოთა უმრავლესობა მწვანე ეკონომიკას განიხილავდა, როგორც შენაცვლებით კონცეფციებად, თუმცა, არცერთი მათგანი არ უარყოფს ეკონომიკის ტრანსფორმაციის აუცილებლობას, რაც ძირითადად გამოიხატება კონკურენციის პრინციპების დანერგვაში, ეკონომიკის ლიბერალიზაციის კიდევ უფრო სრულყოფილი ფორმით წარმართვაში. შედეგად მივიღეთ იმგვარი გარემოსდაცვითი კრიზისები, რომელიც დღესდღეობით საკმაოდ მნიშვნელოვან გამოწვევად იქცა თანამედროვე მსოფლიოსთვის, მათ შორის საქართველოსთვის. შედეგად, მწვანე ეკონომიკა და მწვანე ზრდა უნდა განვიხილოთ როგორც ერთ-ერთ პერსპექტიულ მიმართულებათ, რაც ძირითადად გამოიხატება წარმოებისა და მოხმარების ზრდის ტრადიციულ გზების დაყოფით. ეკოსისტემების სერვისები წარმოადგენს ბუნებრივ პროცესს. მწვანე ეკონომიკაში კი მოხდა ამ სერვისების განცალკევება და თითოეული ამ სერვისის გასაქონლება და მისთვის კონკრეტული ფასის მისადაგება.

თანამედროვე ეტაპზე, გლობალიზაციის პირობებში, ეკონომიკის სექტორებს შორის საზღვრები წაიშალა, რამაც რთულ პირობებში ჩააგდო ინდუსტრიალიზაციის პროცესი. ყოველივე ამან, წარმოშვა სირთულეები, რაც გამოიხატება დამატებითი ცოდნისა თუ უნარების შეძენა. აღნიშნული რთული პროცესების საპირწონედ, მწვანე ეკონომიკის ძირითად ამოცანას წარმოადგენს ინდუსტრიალიზაციის პროცესში ჩართული მოვლენების, კერძოდ გარემოზე ნეგატიური ზემოქმედებისა თუ ბუნებრივი რესურსებს შორის დამოკიდებულების

⁵ მწვანე ალტერნატივა - „მწვანე პოლიტიკა და გარემოს დაცვა“ გვ. 41, თბ. 2013 წ.

⁶ Declaration on Green Growth Adopted at the Meeting of the Council at Ministerial Level on 25 June 2009 [C/MIN(2009)5/ADD1/FINAL]

წაშლას. შედეგად, მთავარ ამოცანად იქცა აღნიშნული პროცესების მინიმიზაცია. თუ როგორ შეიძლება აღნიშნულის მიღწევა რამდენიმე მიმართულებაზე არის დამოკიდებული. უპირველეს ყოვლისა უნდა გამოვყოთ ქვეყნის ეკონომიკის სტრუქტურული ტრანსფორმაციის ხარისხი და ქვეყნის შიგნით არსებული ტექნოლოგიური დონე, ასევე იმ გარემოსდაცვით მოთხოვნებზე რაც ქვეყანას აქვს შესასრულებელი საერთაშორისო გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის მიმართულებით.

მნიშვნელოვანი როლის თამაში შეუძლია ქვეყნის შიგნით არსებულ ეკონომიკური სტიმულირების პაკატებს, რომელიც გამოწვეული იქნება ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური პოლიტიკით და რა პოლიტიკა გააჩნიათ ინსტიტუციებს მწვანე ზრდის პოპულარიზაციისთვის. ამის მაგალითად უნდა ევროკავშირში დანერგილი პრაქტიკა, რომლის მიხედვითაც, ენერგოეფექტურობისა თუ განახლებადი ენერგიების განვითარების პარალელურად უნდა წაიშალოს დამოკიდებულება CO₂ და მშპ-ს შორის. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ენერგო და რესურს-ეფექტურობა არ გამოირიცხავს ენერგიის მოხმარებას ან ნაკლები რესურსების ათვისებას. ორივე გულისხმობს ეფექტიანობისა თუ პროდუქტიულობის ზრდას, რაც თავის თავში ვიღებთ მწვანე კაპიტალიზმს.

მწვანე ეკონომიკას ზრდის პოტენციალი გააჩნია, რაც მდგრადი ეკონომიკური განვითარების თვალსაზრისით უნდა განვიხილოთ. აქვე ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ ევროკავშირს, მსოფლიო ბანკს და საერთაშორისო სავალუტო ფონდს გააჩნია ე.წ. პრედერმინანტული ხედვა იმის თაობაზე, რომ მხოლოდ ლიბერალიზაციის და ბაზრის მეშვეობის მიიღწევა დაბალემისიურ განვითარებამდე, რაც ხელს უშლის ამ დიდი პოტენციალის ნაწილობრივ გამოყენებასაც კი⁷. საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტები ქვეყნებს სთავაზობს შედარებით ფართო ფინანსურ დახმარებას მწვანე ეკონომიკის გაძლიერებისთვის. ამგვარ ფინანსურ რესურსების ერთ-ერთ ინსტრუმენტს წარმოადგენს სახელმწიფო “blending instruments” (ეუთოს ქვეყნების ოფიციალური სახელმწიფო დახმარების შერევა კერძო ან საერთაშორისო საფინანსო ბანკების დაფინანსებასთან), გარანტიები, საჯარო-კერძო პარტნიორობის ფორმები. განვითარებად ქვეყნებში აღნიშნული ფულადი დახმარებები ირიცხება არა მხოლოდ განვითარებული ქვეყნებიდან და საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებიდან, არამედ ახალი ინდუსტრიული ქვეყნებიდან და ისეთი ინსტიტუციებისგან, როგორიცაა BRICS, AIIB და სხვა. მნიშვნელოვანია რომ მწვანე კაპიტალიზმი დაბალემისიური განვითარების მისაღწევად უკვე იყებევს ისეთ საბაზრო მექანიზმებს, როგორიცაა, მაგალითად, ემისიებით ვაჭრობა, საფთა განვითარების მექანიზმები და ა.შ⁸.

თუ დავეყრდნობით მწვანე ეკონომიკის ლოგიკას, ტრადიციულ ეკონომიკაში გერემოს დეგრადაციის მთავარი მიზეზი არის ის გარემოება, რომ მთავრობები და კორპორაციები ვერ აცნობიერებენ გარემოსა და ბუნების რეალურ ეკონომიკურ ღირებულებას. ყოველივე ზემოთთქმულიდან გამომდინარე, შესაძლებელი ხდება ბუნების რეალური ღირებულების დადგენა, რაც გამოიხატება ბუნების დაცვის ინტერესებიდან გამომდინარე. შედეგად მივიღებთ თანამედროვე, ნაკლებდამაბინძურებელი ინოვაციური ტექნოლოგიებს, და მეტ ინვესტიციებს ბუნების კონსერვაციის პროექტებში.

⁷ Knight, Daniel, M., The green economy as a sustainable alternative?

⁸ მწვანე ალტერნატივა - „მწვანე ეკონომიკის დილემა“ - საჯარო პოლიტიკის ნარკვევი, თბ. 2019, გვ. 3

მწვანე ეკონომიკის ფორმირებისას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ინოვაციებს უნდა მივანიჭოთ. თუ ყურადღებით შევხედავთ ინოვაციის ტრანსფორმაციულ პროცესებს, წარმოების პროცესმა საინფორმაციო და ბიოტექნოლოგიების პროგრამული ინოვაციებისკენ გადაინაცვლა. მომდევნო 30 წლის განმავლობაში კიდევ უფრო გაიზრდება ინდუსტრიული რევოლუციის მიდგომები, დაეყრდნობა რა ხელოვნური ინტელექტისა და რობოტიზაციის, რადიკალური რესურსეფექტურობის, ინდუსტრიული ეკოლოგიის და ნანოტექნოლოგიის თანამედროვე მიღწევებს.

თანამედროვე კვლევებით⁹, დასტურდება, რომ ინოვაციურს ტექნოლოგიებს დადებითი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია ეკონომიკური ზრდისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ მოკლევადიან პერიოდში შემოსავლების კლებით შეიძლება აღინიშნოს, თუმცა გრძელვადიანი ეფექტი საკმაოდ დიდი იქნება. ამასთან მკვეთრად იზრდება მაღალკვალიფიცირებული მუშახელის შემოსავლები, რასაც იგივეს ვერ ვიტყვით დაბალკვალიფიციურზე. არსებობს ამ დისბალანსის აღმოფხვრის რამდენიმე საშუალება. უპირველეს ყოვლისა ეს შეეხება განათლების საკითხს. ასევე მნიშვნელოვანია საგადასახადო განაკვეთების დონე. აქვე ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ შემოსავლების კლების ფონზე გაიზრდება ზეწოლა ბუნებრივ რესურსებზე. შედეგად მივიღებთ მდგრადობის გამორიცხვას თუ მწვანე ეკონომიკის ფორმირება დამოკიდებული იქნება მხოლოდ ტექნოლოგიებზე, მოხმარების შემცირებისა და ეკოლოგიური ლიმიტების გააზრების გარეშე.

საქართველოს ეკონომიკური პერსპექტივა მწვანე ეკონომიკისა და მწვანე ზრდის შემდგომი განხორციელებისა და დანერგვის საკმაოდ ოპტიმისტურია. მთავრობის მიერ წარმოდგენილი არის მთელი რიგი ღონისძიებები, რომლებიც მიმართულია ტრადიციული ეკონომიკური საქმიანობის შეცვლის, შემუშავებისა და დანერგვისაკენ. მათ შორის უნდა გამოვყოთ ისეთი მნიშვნელოვანი მიმართულებები, როგორიცაა რესურსებისა და მასალების ეფექტურობა, ნარჩენების წარმოქმნის მინიმუმამდე შემცირება და თავიდან აცილება, წყლის რესურსების მდგრადი მოხმარება, მწარმოებლის პასუხისმგებლობის ზრდა, გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით რესურსების გონივრული მოხმარება.

მწვანე ზრდა მწვანე ეკონომიკა გაეროს მიერ აღიარებულია ეროვნული ეკონომიკების მდგრადი განვითარების ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებად, რომლებიც წარმოადგენენ „ათასწლეულის განვითარების მიზნების“ ნაწილს. აღნიშნული მიზნები გაეროს მიერ მიღებულ იქნა 2015 წელს. საქართველოსც იზიარებს ამ მიზნებს და გამოდის ინიციატივით, რომ მწვანე ზრდა გახდეს ქვეყნის განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებად ქვეყნის ეკონომიკის მოდერნიზაციის ძირითად საშუალებად. ქვეყნის მხრიდან არსებობს გარკვეული ტიპის ინიციატივები რომლებიც უზრუნველყოფენ მდგრად განვითარებას. ამ ინიციატივებს შორის უნდა გამოვყოთ ეკოსისტემების, სუფთა წარმოების, გარემოსდაცვითი განათლებისა და მწვანე სამუშაო ადგილების შექმნის განვითარება. ამავე კონტექსტში უნდა ვიმსჯელოთ იმ ნაბიჯების შესახებ, რომელიც საქართველომ გადადგა ამ მიზნების განხორციელების ხელშესაწყობად.

საქართველო მდიდარია თავის ბუნებრივი რესურსებითა თუ ბიომრავალფეროვნებით, რომლის დიდი ნაწილი კვლავ ხელუხლებელია. ხელისუფლების ძირითად მიზანს

⁹ Should We Fear the Robot Revolution? (The Correct Answer is Yes), Author/Editor: Andrew Berg; Edward F Buffie; Luis-Felipe Zanna, May 21, 2018

წარმოადგენს აღნიშნულების შენარჩუნება. ზოგადად უნდა ითქვას, რომ ეკონომიკური განვითარება წარმოადგენს მთავარ წინაპირობას ქვეყნის შემდგომი მოდერნიზაციისა. ეს კი სრულიად არ ნიშნავს, რომ იგი გამოწვეულია მრეწველობის ან სხვა ტიპის ბიზნეს აქტივობის განვითარებით. მასში მნიშვნელოვან როლს საზოგადოებრივი აქტივობაც თამაშობს, რომელიც ხშირად მხარს უჭერს ეკონომიკური განვითარების ისეთ მიმართულებას, რომელშიც გარემოსდაცვითი მიმართულება გათვალისწინებული არ არის. მწვანე ეკონომიკა და მწვანე ზრდა საჭიროებს საზოგადოების ჩართულობას და არ ეხება დაინტერესებული მხარის გარკვეულ ჯგუფს.

მწვანე ეკონომიკის საყრდენს რესურსების მოთხოვნა-მიწოდების ჯაჭვი წარმოადგენს. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ბაზარზე გამოტანილ იქნას იმდენი რაოდენობის საქონელი და მომსახურება, რომელიც მომხმარებელს დააკმაყოფილებს და შედეგად მოხდება მათი რეალიზაცია. შესაბამისად, როგორც მომხმარებლის ისე მწარმოებლების მხრიდან უნდა განხორციელდეს ძალისხმევა აღნიშნულის მისაღწევად. აქვე დავძენთ, რომ გარკვეულ დარგებში მიმდინარეობს შესაბამისი ქმედებები მდგრადი წარმოებისა. ამ მხრივ უნდა გამოვყოთ სოფლის მეურნეობა და ტურიზმი. მოსახლეობას აქვს იმის განცდა, რომ ორგანული საკვებით ვაჭრობა ბოლო პერიოდში საკმაოდ მომატებულია. შესაბამისად, მომხმარებლებიც ამ პროდუქციის შესაძენად არა მხოლოდ ფასის, არამედ სხვადასხვა ტიპის ღირებულებების საფუძველზე. დადებითი სარგებლის მომტანი იქნება ეკო-მარკირების შემოღებაც, რაც მწარმოებლებს დაეხმარებათ საკუთარი ნაწარმისა თუ მომსახურების სანდოობის თვალსაზრისით.

2. საქართველოს ეკონომიკის ძირითადი გამოწვევები, პერსპექტივები მწვანე შეთანხმების პირობებში

2020 წელს დასრულდა აღმოსავლეთ პარტნიორობის შედეგად დადგენილი 20 მიზანი, რომლის შედეგად გამოიკვეთა ოთხი ძირითადი მიმართულება: უფრო ძლიერი ეკონომიკა, უკეთესი მმართველობა, მეტი ურთიერთკავშირები და შედარებით ძლიერი საზოგადოება. მწვანე შეთანხმების მთავარ მიზანს წარმოადგენს ნახშირბადნიტრალური ევროპის მიღწევას 2050 წლისთვის. აღნიშნული უპირველეს ყოვლისა ეხება რამდენიმე სექტორს, მათ შორის ენერგეტიკას, გარემოსდაცვით მიმართულებებს და მრეწველობის სტრატეგიას.

მწვანე შეთანხმებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ცირკულარული ეკონომიკის ხელშეწყობას აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში, განსაკუთრებით ელექტრონიკის, ბატარეების, შეფუთვის, ტექსტილისა და სამშენებლო მიმართულებით. განსაკუთრებულ მნიშვნელოვნას იძენს ბიომრავალფეროვნების საკითხი, რადგან ევროკავშირს გააჩნია მკაცრი მიდგომები არალეგალური და არარეგულირებული თევზჭერის საკითხისადმი, რაც თავის მხრივ ასახვას ჰპოვებს საქართველოს პოლიტიკაზე.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია მდგრადობის საკითხი. მდგრადობის ყოვლის-მომცველი მიდგომა მოიცავს ყველა სექტორას, მაგრამ ძირითად ყურადღებას ამახვილებს ნახშირბადის დაბალ გამომუშავებაზე, რაც ქმნის სამუშაო ადგილებს. ეს მიდგომა რამდენიმე სახის სარგებლის მომტანი იქნება, როგორიცაა ნარჩენების, რესურსების არაეფექტურობის და დაბინძურების შემცირება, მაგრამ, ამავედროულად აუზოგობებს ჯანმრთელობის მდგომარეობას, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების მდგრადობას. მიუხედავად ამისა,

გათვალისწინებულ უნდა იქნას საჯარო პოლიტიკის ისეთი სფეროები, როგორიცაა გადასახადები და სუბსიდიები, სახელმწიფო შესყიდვები, ინფრასტრუქტურის დიზაინი, ბიზნესის განვითარება, რომელთაც შეიძლება დიდი გავლენა ჰქონდეთ გარემოზე. ამრიგად, „მწვანე ზრდის პოლიტიკა“ ხელს უწყობს სექტორის სპეციფიკურ ღონისძიებებს მოკლევადიან, საშუალოვადიან და გრძელვადიან პერსპექტივაში, რისთვისაც საჭიროა თანამშრომლობა და კონსულტაცია კერძო სექტორის წარმომადგენლებთან თუ ბიზნეს ასოციაციებთან.

თუ გავითვალისწინებთ საერთაშორისო ვითარებას, მწვანე შეთანხმების მიზნებთან არის დაკავშირებული კლიმატის ცვლილების კონვენცია მისი დამხმარე დოკუმენტებით. „პარიზის შეთანხმება“ რომლის რატიფიცირებაც საქართველოს პარლამენტმა 2017 წელს მოახდინა, ევროკავშირი, როგორც ლიდერი ორგანიზაცია მხარს უჭერს საქართველოს აღნიშნული შეთანხმების მოთხოვნების შესრულებაში. საქართველო წარმოადგენს ევროკავშირის უახლოეს პარტნიორ და აღმოსავლეთ პარტნიორობის ერთ-ერთ ქვეყანას, სადაც გარემოს დაცვისა თუ კლიმატის ცვლილების საკითხები უკვე პრიორიტეტულ საკითხად იქცა. შესაბამისად, ევროკავშირისთვისაც მნიშვნელოვანია მისი უახლოესი პარტნიორი ქვეყნების მხარდაჭერაც. ევროპის კონტინენტისთვის ახალ სტრატეგიაზე გადასვლა მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება ეფექტიანი თუ ევროკავშირთან ერთად მისი უახლოესი პარტნიორი ქვეყნებიც მიიღებენ კონკრეტულ ზომებს. ამავდროულად, ევროკავშირი მხედველობაში ღებულობს პარტნიორობას გარემოს, ენერგეტიკისა თუ კლიმატის ცვლილებაში სამხრეთ სამოზობლოსთან და აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებთან.

თუ რა ზეგავლენა იქნება ევროპის „მწვანე შეთანხმებას“ საქართველოს ეკონომიკაზე დამოკიდებული არის რამდენიმე ფაქტორზე. უპირველეს ყოვლისა უნდა გამოვყოთ ქვეყნის ეკონომიკის ტრანსფორმაციის ხარისხი და მისი თავსებადობა ევროკავშირის ეკონომიკასთან. გასათვალისწინებელია გარემოსდაცვით მიმართულებებში ეკონომიკური სარგებლის მომტანი მიმართულებები (ნარჩენების უტილიზაცია, ინოვაციური ტექნოლოგიები). საწყის ეტაპზე აღნიშნული მიმართულებები საჭიროებენ დიდ ინვესტიციებს, თუმცა გრძელვადიან პერსპექტივაში, მათაც მოაქვთ დაზოგილი ხარჯები. ასეთ პირობებში მნიშვნელოვანია განისაზღვროს მთავრობისა და კერძო სექტორის როლი, ხოლო სახელმწიფომ იტვირთოს შუამავლის ფუნქცია ფინანსურად ნაკლებმიმზიდველი გარემოსდაცვითი პროექტების განსახორციელებლად. შესაბამისად, აღნიშნული ზეგავლენა ორ მიმართულებად უნდა დავყოთ - გარემოსდაცვითი მიმართულებით და წმინდა ეკონომიკური.

საქართველოსთვის გარემოს დაცვის დღის წესრიგის ინტეგრირება შემდგომი განვითარების ეროვნულ გეგმებში მთავრობის პრიორიტეტად უნდა დავასახელოთ. მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო ათწლეულია საქართველომ გადაახალისა თავისი გარემოსდაცვითი კომპონენტები და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური სტრატეგია - „საქართველოს 2020“ ითვალისწინებს ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ გამოყენებას, ეკოლოგიური უსაფრთხოებისა და მდგრადობის უზრუნველყოფას, რეფორმები ჯერ კიდევ არასრულია. კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებით დასახულ იქნა გარკვეული ტიპის მიზნები. კლიმატის ცვლილების შესახებ გაერთიანებული ერების ჩარჩო კონვენციით (UNFCCC) გათვალისწინებული ეროვნულად განსაზღვრული წვლილის (NDC) დოკუმენტის მეშვეობით და შეუერთდა ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მწვანე ზრდის დეკლარაციას. ასევე დასრულებულია დაბაემისიანი განვითარების სტრატეგიის (LEDS) და ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმის (NEEAP) შემუშავება. მიუხედავად ამისა

არსებობს ხარვეზები ქვედა დონის აღსრულების რეგულაციებსა და ინსტიტუციურ შესაძლებლობებში, რომლებმაც უნდა უზრუნველყონ პოლიტიკის განხორციელება.

2016 წლის აპრილში საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრომ ევროკავშირის პროექტის ფარგლებში შეიმუშავა საგზაო რუკები გარემოს დაცვისა და კლიმატთან დაკავშირებული ქმედებების ნაწილში. სულ შეიქმნა 9 საგზაო რუკა: გარემოსდაცვითი მიმართულება, ჰაერის ხარისხი, წყლის ხარისხი და წყლის რესურსების მართვა, ნარჩენების მართვა, ბუნების დაცვა, სამრეწველო დაბინძურება და საფრთხეები, ქიმიური ნარჩენების მართვა, კლიმატთან დაკავშირებული ქმედებები, სატყეო სექტორი¹⁰.

ევროკავშირთან გაფორმებულმა ასოცირების ხელშეკრულებამ პარტნიორობა ახალ ეტაპზე გადაიყვანა. ეს უკანასკნელი ეხება თითქმის ყველა სექტორს, ხოლო ძირითადი მიზანი არის საქართველოს კანონმდებლობის დაახლოება ევროკავშირის კანონმდებლობასთან. შეთანხმებით შემოღებულია შეღავათიანი სავაჭრო რეჟიმი - ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცე (DCFTA). ეს რეჟიმი ზრდის ევროკავშირისა და საქართველოს შორის ბაზარზე ხელმისაწვდომობას შედარებით ხელმისაწვდომობას უფრო შეღავათიანი რეგულაციების საფუძველზე.

კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული ღონისძიებების დაფინანსება მხოლოდ გარემოს დაცვის ინტერესებში არ შედის. ფინანსური რესურსებზე ხელმისაწვდომობა ხელს უწყობს ტექნოლოგიების გაცემას და სამუშაო ადგილების შექმნას. ქართულმა კომპანიებმა თავიანთ სამომავლო საქმიანობა „მწვანე ინვესტიციებში“ დაინახეს, დაიწყეს რა თავიანთი პორტფელის დივერსიფიცირება, კონკურენტული უპირატესობის მოპოვება. ასოცირების ხელშეკრულებით, საქართველომ აიღო ვალდებულება ენერგოეფექტური მშენებლობის წახალისებისა, რომლის ვადად განისაზღვრა 3 წელიწადი. საზოგადოდ, სამშენებლო სექტორი წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე პერსპექტიულ დარგს მწვანე ბიზნესის დასაწარმოებლად. საქართველოს სამშენებლო სექტორი იყენებს ძალზე მოძველებულ თბოტექნიკის ნორმებს, რომელიც ევროპული სტანდარტისგან ძალზე შორზე დგას. ძალზე ხშირია შემთხვევები როდესაც ეს კონკრეტული სტანდარტებიც დაუცველია, რითაც საკმაოდ დიდია დანაკარგები.

მიუხედავად ამისა, წინგადადგმულ ნაბიჯად უნდა ჩაითვალოს საპარტნიორო ფონდის (სახელმწიფო საინვესტიციო ფონდი) მიერ განხორციელებული ინვესტიცია ქარხანაში, რომელიც აწარმოებს ენერგოეფექტურ სამშენებლო მასალას (სამშენებლო ბოკები) Ytong Caucasus (იტონგი კავკასია) საქართველოს ბაზრისთვის.

ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების ფარგლებში ენერგეტიკის და გარემოს დაცვის მიმართულებით მრავალი საკანონმდებლო აქტის მიღებას თუ განხორციელებას მოითხოვს. ეს კი არსებული ინსტიტუციური მოწყობითა და ადამიანური კაპიტალით საკმაოდ რთული და შრომატევად პროცესთან ასოცირდება. ამას ემატება 2020 წლისთვის აღმოსავლეთ პარტნიორობის მიზნების განსაზღვრა, განვითარების გეგმებში მწვანე შეთანხმების დებულებების ასახვა და გრძელვადიანი გეგმის შედგენა, რაც შესაბამისი ენერგეტიკული სისტემის გარეშე ვერ მოხერხდება. ამიტომ გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება განვითარების გეგმაში ყურადღება გამახვილდეს გაზრდილ ენერგომოხმარებასა და იმ რესურსებზე

¹⁰ კაკულია, ე., გოგოხია, თ., ბიბილაშვილი ნ., „ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულება - მწვანე ეკონომიკის მხარდაჭერა საქართველოში“ საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის „მწვანე ეკონომიკის ფორმირების თანამედროვე პრობლემები საქართველოში“ მასალების კრებული, თბ. 2019 გვ.145.

საიდანაც ეს გაზრდილი მოხმარება უნდა დამკაყოფილდეს, თუნდაც განახლებადი ენერგორესურსების საკითხებზე.

რაც შეეხება ენერგეტიკას, 2017 წლის 1 ივლისს საქართველო გახდა ენერგეტიკული თანეგობრობის წევრი. ასოცირების ხელშეკრულებით შეთანხმებული არის ენერგობაზრის მთავარი რეფორმების განხორციელების განრიგით მათ შორის ბუნებრივი აირის ბაზრის, ელექტროენერგიის, ენერგოეფექტურობის და განახლებადი ენერგიასთან დაკავშირებული რეფორმების განხორციელება. ენერგეტიკული სამდივნოს 2018 წლის სექტემბრის შეფასებით საქართველოს მიერ ენერგორესურსებთან დაკავშირებული კანონების შესრულების საერთო დონე 23%-ს შეადგენს. სამხრეთ კავკასიის მილსადენის გაფართოება უკვე დასრულებულია. ენერგეტიკული თანამეგობრობის მიზანს წარმოადგენს საერთო ევროპულ ბაზრის ჩამოყალიბება, რომელშიც შევლენ ევროკავშირი და მისი მეზობლები.

ენერგეტიკაში მწვანე ზრდა ძირითადად უნდა დაეფუძნოს განახლებადი ენერგიის დანერგვასა და ენერგოეფექტურობაზე, მოთხოვნა მიწოდების მართვის ბალანსზე. ენერგეტიკის სექტორში მთავრობის ყურადღება ძირითადად გადატანილია მიწოდების უსაფრთხოებაზე და გენერაციის ობიექტების მშენებლობაზე, ძირითადად დიდ ჰიდროელექტროსადგურებზე და არა მდგრადი ენერგეტიკული სისტემის ჩამოყალიბებაზე. საქართველოს მთავრობის მიერ 2006 წელს საქართველოს ენერგოპოლიტიკის ზოგიერთი მიმართულებების დოკუმენტით აღებული პრიორიტეტები უცვლელია, ამას ადასტურებს ენერგეტიკის სამინისტროს მიერ 2014 წელს საჯარო განხილვისთვის გამოტანილი დოკუმენტი „საქართველოს ენერგეტიკის პოლიტიკა“.

საქართველოს ელექტროსისტემის განვითარების გეგმაში ნაგარაუდევია, რომ ქარისა და მზის ელექტროსადგურების წილი მხოლოდ 18%-ს შეადგენდეს, თუმცა იქვე უნდა აღინიშნოს, რომ თბოსადგურების მნიშვნელოვანი მატება გათვალისწინებული არ არის. ერთ-ერთი მნიშვნელოვან მიმართულებას წარმოადგენს ბუნებრივი აირის ჩანაცვლების საკითხების განხილვა და მათი სტრატეგიულ დოკუმენტებში ასახვა. 2020 წლისთვის პარტლმანეტის მიერ მიღებულ იქნა კანონი ენერგოეფექტურობის შესახებ. ამავდროულად ვალდებულია ენერგოგაერთიანებაში ყოველწლიურად წარადგინოს ანგარიში წლიური სამიზნე მაჩვენებლების შესახებ. თუ დავეყრდნობით 2019-2020 წლების ანგარიშს, 2025 წლისთვის, პირველადი ენერგიის წყაროში ენერგიის დაზოგვამ შეიძლება 13% შეადგინოს, ხოლო საბოლოო მოხმარებაში 9%. აღნიშნული მაჩვენებელი 2030 წლისთვის არის 14% პირველადი ენერგიის წყაროში და 11% საბოლოო მოხმარებაში, ბიზნესის ჩვეულებრივი განვითარების გზასთან შედარებით¹¹. თუმცა, უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, თუ რომელი წლიდან ხდება განვითარების ამ ტრენდის ათვლა, დაკონკრეტებული არ არის. შედარებისთვის შეგვიძლია მოვიშველიოთ ევროკავშირის მაჩვენებელი, სადაც განახლებადი დირექტივის მიხედვით, 2030

¹¹ მთავრობა, „საქართველოს ენერგოეფექტურობის 2019-2020 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა“.

წლისთვის პირველადი ენერგიის წყაროში ენერგოეფექტურობის მაჩვენებელი დაახლოებით 33%-მდე უნდა გაიზარდოს.¹²

OSCE ანგარიშის თანახმად, ქვეყანას შეუძლია ენერგოეფექტურობის სტატუსის გაუმჯობესება თუ მას გააჩნია მოქნილი კანონმდებლობა რომელიც დააკმაყოფილებს UNEP-ის 2006 კრიტერიუმებს. აღნიშნული კრიტერიუმები მოიცავს გარემოსდაცვით ეფექტურობას, ეკონომიკურ ეფექტიანობას, საბიუჯეტო ხარჯებს, განხორციელების შესაძლებლობებს და უნარებს და დაინტერესებულ მხარეთა მხარდაჭერას¹³.

განახლებადი ენერგიის და ენერგოეფექტურობის განვითარების ბარიერებიდან უნდა უნდა გამოვყოთ დამოუკიდებელი სამთავრობო სტრუქტურის არსებობა, კერძო სექტორში თანამედროვე ტექნოლოგიების არარსებობა და დაბალი ცნობიერების დონე, საგადასახადო და სატარიფო ინსენტივების არარსებობა, ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობის შეზღუდულობა¹⁴. სექტორის განვითარების საქმეში მნიშვნელოვანი როლის თამაში შეუძლია ენერგოეფექტურობისა და განახლებადი ენერგიების კანონმდებლობის ამოქმედებას, სპეციფიკური სახელმწიფო გრანტებით წახალისება რათა მათ დაწერონ ახალი ტექნოლოგიების ენერგიის დაზოგვის მიზნით. ყოველივე ამის საფუძველზე საჭირო გარკვეულ ტიპის ღონისძიებების შემუშავება რომელთა შორის უნდა გამოვყოთ ენერგო ეფექტურობისა და განახლებადი ენერგიის კანონმდებლობის შემუშავება, კვლევითი საქმიანობის დაფინანსება, რომლის მეშვეობითაც მომზადდება ახალი პროფესიული კადრები.

მწვანე შეთანხმება საქართველოსთვის ნიშნავს სისტემურ ტრანსფორმაციას, რაც გადამწყვეტ როლს თამაშობს თანამედროვე ტექნოლოგიური ეპოქაში, სადაც საჭიროა ეკონომიკური მოდელის ამ სისტემაზე გადაწყობის პროცესში. ევროკავშირის მხრიდან შემოთავაზებულმა ახალმა მიზნებმა შეიძლება უზრუნველყოს ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა, სათანადო უნარების შექმნა და გაზრდილი ფინანსური მხარდაჭერა, რაც იქნება ახალი გამოწვევა ქვეყნისთვის ახალი პერსპექტივების შექმნით. ეს აუცილებელია კოვიდ 19 პანდემიის პირობებში, რადგან გამოჩნდა, რომ ეკონომიკის მხოლოდ ერთ სექტორზე კონცენტრირება არასწორი მიდგომაა და აუცილებელია ინვესტიციების დივერსიფიცირება ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორებს მიმართებით. თუმცა, ამისთვის აუცილებელია შესაბამისი ინსტიტუციური მზაობა, რაც გამოიხატება მეტ ინვესტიციებს გარემოსდაცვით მართვაში, პოლიტიკის დაგეგმვასა და არსრულებაში, ასევე ადმინისტრაციულ უნარებში.

მწვანე შეთანხმება მხოლოდ გარემოსდაცვითი დოკუმენტი არაა, მისი იდეა არის ასევე სოციალური თანასწორობის შეძლებისდაგვარად უზრუნველყოფა, რამაც, საუკეთესო შემთხვევაში, საფუძველი უნდა ჩაუყაროს თანასწორი და ჯანსაღი საზოგადოებების ფორმირებას.

¹² ESIA, "Energy Efficiency."

¹³ მწვანე ალტერნატივა – მწვანე ეკონომიკის განვითარების შესაძლებლობები საქართველოში თბ. 2014 გვ. 13.

¹⁴ ბიზნესისა და ეკონომიკის ცენტრი - მწვანე ბიზნესის მხარდაჭერის სტრატეგია საქართველოს კერძო ბიზნეს ორგანიზაციებისთვის UBCE – GIZ ერთობლივი პროექტის ფარგლებში 2011 წ.

დასკვნა

რა ფორმებით არის შესაძლებელი და რა უნდა გაითვალისწინოს საქართველომ მისი უახლოესი პარტნიორის - ევროკავშირის ახალ სტრატეგიასთან მიერთება, განსაკუთრებით იმ ფონზე, როდესაც ქვეყანა გეგმავს 2024 წლისთვის ევროკავშირში გაწევრიანების განაცხადის ფონზე. მიზანშეწინილია რეფორმები განხორციელდეს სამი ძირითადი მიმართულებით - ინსტიტუციური, საკანონმდებლო და ეკონომიკური.

თუ დავეყრდნობით ასოცირების ხელშეკრულების ლოგიკას, სადაც საქართველოს შესაძლებლობების გათვალისწინებით შესასრულებელია ევროკავშირის დირექტივების მხოლოდ ნაწილი, ევროკავშირის მწვანე შეთანხმებაში უნდა გამოვიყენოთ ის ძირითადი მიმართულებები რომელთა გათვალისწინებაც ამ ეტაპზე აუცილებელია.

უპირველეს ყოვლისა, საქართველოსთვის ამოსავალი წერტილი ასოცირების ხელშეკრულება უნდა იქცეს. შესაბამისად, საქართველომ მოლაპარაკებები ევროკავშირთან უნდა განახორციელოს ასოცირების ხელშეკრულების ფორმატში, რადგან ევროკავშირი ფინანსურ და ინსტიტუციურ მხარდაჭერას გამოუცხადებს ყველა მის პარტნიორ სახელმწიფოს, რომელიც ჩაებმება მწვანე შეთანხმების განხორციელებაში.

მწვანე შეთანხმება არ არის მხოლოდ გარემოსდაცვითი დოკუმენტი. იგი მოიცავს განვითარების თითქმის ყველა სფეროს. შესაბამისად ხელისუფლების მხრიდან სასურველი იქნება შეიქმნას სამუშაო ჯგუფები, რომლებიც, თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში შეისწავლიან მწვანე შეთანხმების შესაძლო ზეგავლენას ქვეყანაზე და შეიმუშავენ შესაბამის რეკომენდაციებს, რომელიც სრულ თანხვედრაში იქნება ასოცირების ხელშეკრულებასთან. შემდგომ პერიოდში აღნიშნული რეკომენდაციების ასახვა უნდა მოხდეს ადგილობრივ საკანონმდებლო დონეზე.

მწვანე შეთანხმების კონტექსტში საქართველოს ეკონომიკის შემდგომი მოდერნიზაციის ფარგლებში გასათვალისწინებელია მწვანე ეკონომიკის და მწვანე ზრდის ფაქტორი. თანამედროვე ეტაპზე გარემოსდაცვითი და სოციალური პასუხისმგებლობა განიხილება ეკონომიკური განვითარების ძირითად მამოძრავებელ, წარმართველ ძალად. გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით, მწვანე საქმიანობაზე გადასვლა მყისიერად ვერ მოხდება, რადგან ორივე ზემოთაღნიშნული მიდგომა მეტად კომპლექსურ საკითხს წარმოადგენს და მოითხოვს სამეცნიერო ცოდნას, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას, ეფექტიან ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებას.

გარემოსდაცვით ინოვაციებს გააჩნიათ მაღალი საექსპორტო პოტენციალი, რაც მოითხოვს თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვას. შესაბამისად ევროკავშირის მხრიდან გამოიხატება მზადყოფნა აღნიშნული მეთოდების დასანერგად. ეს კი ემთხვევა საქართველოს მთავრობის ინტერესს და მზადყოფნას აღნიშნული პროცესები ხელშესაწყობად. ამისთვის კი პირველ

ეტაპზე საჭიროა მდგრადი განვითარების პრინციპებისა და პოლიტიკის გატარება ეროვნულ და ადგილობრივ დონეზე.

განსაკუთრებული ყურადღება ენერგეტიკის სფეროს უნდა მიექცეს, რადგან მწვანე შეთანხმებასთან მიმართებაში, განსახორციელებელია მთელი რიგი რეფორმები. უპირველეს ყოვლისა უნდა გამოვყოთ ენერგოეფექტურობისა და განახლებადი ენერგიის კანონმდებლობისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება. მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს საპილოტე პროექტების განხორციელება, რომლის მიზანიც იქნება ენერგეტიკურობის დაზოგვად. სახელმწიფო შენობებისთვის ენერგოაუდიტის ჩატარება კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია ენერგომოხმარების შემდგომი გაუმჯობესებისთვის, შედეგად შემცირდება მოხმარება და დაიზოგება სახელმწიფო ფინანსების ხარჯვითი ნაწილი

მნიშვნელოვანი ყურადღება უნდა დაეთმოს ევროკავშირში საექსპორტო საქონლის მწარმოებელი კომპანიების საწარმოო ციკლის ნახშირბადინტენსივობას, რათა ისინი შეესაბამებოდნენ მწვანე შეთანხმებით გათვალისწინებული „ნახშირბადის“ სასაზღვრო კონტროლის მექანიზმის“ მოთხოვნებს.

საზოგადოდ, მწვანე შეთანხმებაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება მოსახლეობის ჯანმრთელი გარემოსადმი მეგობრული ორგანული პროდუქტებით უზრუნველყოფას. აღნიშნული მიმართულებით ევროკავშირმა მნიშვნელოვანი ცვლილებები შეიტანა ორგანული პროდუქტებისა და მისი ნიშანდების რეგულაციებში, რომელიც მიმდინარე წლიდან შევა ძალაში. აღნიშნული ცვლილების მიხედვით ევროკავშირში ექსპორტიორ ქვეყნებს იგივე მოეთხოვებათ, რაც ევროკავშირის ქვეყნების მწარმოებლებს. აქედან გამომდინარე, ქვეყანა და სოფლის მეურნეობის ექსპორტიორი კომპანიები მზად უნდა იყვნენ ახალი მოთხოვნების დაკმაყოფილებისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს ხელისუფლება სოფლის მეურნეობის მიმართულებით ახორციელებს გარკვეულ პროექტებს, სოფლის მეურნეობის სექტორი მთელი რიგი გამოწვევების წინაშე დგას. ამისთვის კი საჭირო შემუშავდეს საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელება რაც უზრუნველყოფს მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლებას ორგანულ საკვებზე. მნიშვნელოვანია სერთიფიცირების პროცესის დანერგვა საერთაშორისოდ აღიარებული სქემების გზით.

ბიბლიოგრაფია

1. World Commission on Environment and Development, "Our Common Future." 1989;
2. მიქაძე, ეკატერინე., „ევროპის მწვანე შეთანხმება და მისი მნიშვნელობა საქართველოსთვის“ თბილისი 2021 წ;
3. European Commission – "The European Green Deal";
4. ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთი მხრივ, საქართველოსა და მეორეს მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერგიის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/2496959/0/ge/pdf> [უკ ა ნ ა ს კ ნ ე ლ დ გ ა და მ ო წ მ და 10.02.2022];
5. მწვანე ალტერნატივა - „მწვანე პოლიტიკა და გარემოს დაცვა“ თბ. 2013;
6. Declaration on Green Growth Adopted at the Meeting of the Council at Ministerial Level on 25 June 2009 [C/MIN(2009)5/ADD1/FINAL];
7. The Economics of Ecosystems and Biodiversity Initiative (TEEB), 2010;
8. Knight, Daniel, M., The green economy as a sustainable alternative?;
9. მწვანე ალტერნატივა - „მწვანე ეკონომიკის დილემა“ - საჯარო პოლიტიკის ნარკვევი, თბ. 2019;
10. კაკულია, ეთერ., გოგობია, თეიმურაზ., ბიბილაშვილი, ნანა., „ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულება - მწვანე ეკონომიკის მხარდაჭერა საქართველოში“ საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის „მწვანე ეკონომიკის ფორმირების თანამედროვე პრობლემები საქართველოში“ მასალების კრებული, თბ. 2019;
11. საქართველოს მთავრობა, „საქართველოს ენერგოეფექტურობის 2019-2020 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა“;
12. ESIA, "Energy Efficiency";
13. მწვანე ალტერნატივა – მწვანე ეკონომიკის განვითარების შესაძლებლობები საქართველოში თბ. 2014;
14. ბიზნესისა და ეკონომიკის ცენტრი - მწვანე ბიზნესის მხარდაჭერის სტრატეგია საქართველოს კერძო ბიზნეს ორგანიზაციებისთვის UBCCE– GIZ ერთობლივი პროექტის ფარგლებში 2011;
15. Should We Fear the Robot Revolution? (The Correct Answer is Yes), Author/Editor: Andrew Berg; Edward F Buffie; Luis-Felipe Zanna, May 21, 2018.